

BERGEN KOMMUNE

Sosial, bolig og områdesatsing/Etat for psykisk helse og rustjenester

Fagnotat

Saksnr.: **201425468-2**
Emnekode: ESARK-45
Saksbeh: MAWE

Til Styringsgruppen BrukerPlan 2014
Fra: Arbeidsgruppen BrukerPlan 2014
Dato: 07. oktober 2014

Kopi til:

BrukerPlan 2014 i Bergen kommune

- **Funn fra kartlegging av tjenestemottakere med rus/ROP-relaterte utfordringer**
- **Arbeidsgruppens anbefalte fokusområder**

Etter mandat fra Kommunaldirektør Magne Ervik er det etablert en arbeidsgruppe med følgende mandat;

- Sette seg inn i byomfattende resultater.
- Velge ut og foreslå byomfattende fokusområder.
- Fremme forslag til styringsgruppen om konkrete tiltak.
- Bistå til utarbeidelse av publiserings-/mediestrategi ved ønske fra styringsgruppen eller BSBO.
- Bistå med presentasjon av resultater.

Arbeidsgruppens deltakere:

Erik Iversen, psykologspesialist KORUS Vest, Bergensklinikkene
Gerd Stendal, LAR-konsulent, NAV Arbeidsrådgivning Hordaland
Siv Tønjum, seksjonsleder ved Boligetaten, Bergen kommune
Sverre Nesvåg, forskningssjef KORFOR/Helse-Stavanger
Kari Hjellum, fagrådgiver i etat for sosiale tjenester, Bergen kommune
Maria Wåde-Engelsen, fagrådgiver i etat for psykisk helse og rustjenester, Bergen kommune

Videre i dokumentet presenteres:

1. Gjennomføring av kartlegging i Bergen 2014
2. Hovedtrekk fra funksjonsvurdering
3. Andre funn fra kartleggingen
4. Arbeidsgruppens anbefalte fokusområder

1. GJENNOMFØRING AV KARTLEGGING I BERGEN 2014

Ansatte ved Helse- og velferdstjenestene i Bergen kommune (etat for psykisk helse og rustjenester og etat for sosiale tjenester) har i perioden mai/juni 2014 kartlagt totalt 1711 mottakere av kommunale tjenester. De kartlagte er personer over 18 år som kartleggerne vurderer bruker rusmidler på en måte som går alvorlig ut over den daglige fungeringen og/eller relasjoner til andre.

BrukerPlan som kartleggingsverktøy er benyttet siden 2006 i mer enn 130 kommuner av ulik størrelse. I BrukerPlan kartlegges alder og kjønn, omsorgsansvar for barn, tjenester både fra kommune og spesialisthelsetjeneste. I tillegg kartlegges funksjonsnivå på følgende åtte områder: rusmiddelbruk, økonomi, psykisk helse, fysisk helse, bolig, sosial kompetanse, nettverk og arbeid/aktivitet. Funksjonsnivå vurderes som grønt, gult eller rødt på en skala fra 1-5 der

- Grønt tilsvare 1/ god funksjon
- Rødt tilsvare 5/ svært dårlig funksjon
- Gult tilsvare 2,3 og 4 representerer en relativt stor variasjonsbredde av funksjon

På grunnlag av opplysningene om funksjonsnivå på de ulike områdene er det laget en indeks for samlet funksjonsnivå. Indeksen vekter de ulike funksjonsområdene og resulterer i en samlet score. Denne kan være grønn, gul, rød eller blodrød. Blodrød er uttrykk for samlet kritisk dårlig funksjonsnivå.

Analyse av tidligere data gjort av Kompetansesenter for rus- og avhengighetsforskning (KORFOR) i Helse Stavanger viser at data er sammenlignbare uavhengig av kommunestørrelse og innbyggertall. Data fra kartleggingen i Bergen 2014 er sammenlignet både med nasjonalt snitt (NS) som er data fra 132 kommuner kartlagt i 2013. I tillegg er data sammenliknet med data fra fem andre større kommuner; Drammen, Sandnes, Stavanger, Trondheim og Tromsø.

2. HOVEDTREKK FRA FUNKSJONSVURDERING

Av de 1711 kartlagte ble 311 vurdert til kun å ha utfordringer relatert til bruk av rusmidler og 1400 ble vurdert til å ha psykiske helseutfordringer i tillegg til bruk av rusmidler (ROP-lidelser). Av de kartlagte var 1216 menn og 495 kvinner.

Antallet kartlagte i Bergen utgjør en andel av befolkningen (18 år og over) på 0,8 %, noe som marginalt over gjennomsnittet både sammenlignet med nasjonale tall og med andre større kommuner i Norge. Bergen er også ganske lik andre kommuner når det gjelder alders- og kjønnsfordeling.

Resultat fra de åtte funksjonsområdene

ppt. 1

Sammenliknet både med nasjonalt snitt og andre større kommuner viser kartleggingen på de fleste områder at færre av de kartlagte i Bergen vurderes å ha god funksjon (grønn score), samtidig er flere av de kartlagte vurdert å ha større utfordringer og lavere funksjonsnivå (gul og rød).

Når det gjelder samlet funksjonsvurdering vurderes totalt 67 % av de kartlagte som rød (54 %) eller blodrød (13 %). Dette er en høyere prosentandel enn i andre større kommuner. Av de større kommunene i Norge er det Trondheim som prosentvis har mest sammenfallende resultat på flere funksjonsområder.

Rusmiddelbruk

ppt. 2

Sammenliknet med nasjonalt snitt og andre større kommuner er det prosentvis færre av de kartlagte i Bergen som scores på grønn og rød. Den største andelen av de kartlagte scores på gult.

- Grønn** - noe bruk av rusmidler, ikke slik at det går alvorlig utover daglig fungering
- Gul** - omfattende bruk av rusmidler, alvorlige konsekvenser for daglig fungering
- Rød** - grenseløs og/eller svært omfattende bruk av rusmidler med svært alvorlige konsekvenser for daglig fungering

Økonomi

ppt. 3

I Bergen er det prosentvis færre kartlagte som scores på grønn og flere som scores både på rødt og gult sammenliknet med nasjonalt snitt og andre større kommuner.

- Grønn** - rimelig god orden i økonomi hovedsakelig basert på fast inntekt
- Gul** - noe orden i økonomi, kan ha noe illegale inntekter
- Rød** - stor uorden i økonomien og behov for midlertidige stønader og/eller illegale inntekter

Psykisk helse

ppt. 4

I Bergen er det prosentvis færre kartlagte som scores på grønn og flere som scores på gult og rødt sammenliknet med nasjonalt snitt og andre større kommuner.

- Grønn** - psykisk helsetilstand uten noen alvorlige konsekvenser for funksjonsnivå
- Gul** - noe funksjonssvikt
- Rød** - alvorlig funksjonssvikt

Fysisk helse

ppt. 5

I Bergen er det prosentvis færre kartlagte som scores på grønn og flere som scores på gult og rødt sammenliknet med nasjonalt snitt og andre større kommuner.

- Grønn** - fravær av fysiske helseplager
- Gul** - noen fysiske helseplager som gir alvorlige konsekvenser for den daglige fungering og/eller for fremtidig helsetilstand
- Rød** - omfattende fysiske helseplager som gir svært alvorlige konsekvenser for daglig fungering og/eller fremtidig helsetilstand

Bolig

ppt. 6

Sammenliknet med nasjonalt snitt har Bergen prosentvis færre kartlagte som scores på grønn, og flere som scores på gult og rødt. Sammenliknet med andre større kommuner scorer Bergen ganske likt Drammen, Tromsø og Trondheim, men har klart færre på rødt enn Sandnes og Stavanger.

- Grønn** - relativt stabilt boforhold i egen eller leid bolig
- Gul** - avhengig av, og tilgang på tilrettelagt bolig inkludert personale og/eller vil trenge støtte for å kunne skaffe seg tilfredsstillende bolig
- Rød** - ingen bolig og/eller bor tilfeldig hos andre, hospits eller har en ikke-tilfredsstillende bolig

Totalt bor 210 personer i midlertidig botilbud. Av disse bor 103 i midlertidige botilbud der helse- og/eller sosialfaglige tjenester inngår som en del av tilbudet. De 107 personene som bor i andre midlertidige botilbud kan likevel være mottakere av helse- og/eller sosialfaglige tjenester.

Sosial kompetanse

ppt. 7

I Bergen er det prosentvis færre kartlagte som scores på grønn og flere som scores på gult og rødt sammenliknet med nasjonalt snitt og andre større kommuner.

- Grønn** - god sosial atferd basert på rimelig god sosial kompetanse
- Gul** - rimelig god sosial fungering og atferd i det daglige nærmiljø men dårlig sosial fungering utenfor dette
- Rød** - marginal sosial kompetanse og dårlig sosial fungering i alle typer sosiale sammenhenger

Nettverk

ppt. 8

Sammenliknet med nasjonalt snitt har Bergen prosentvis færre kartlagte som scores på grønt og flere som scores på gult og rødt. Sammenliknet med andre større kommuner scorer Bergen gjennomsnittlig.

- Grønn** - god kontakt med sosiale nettverk uten preg av rusmiddelbruk og/eller psykiske lidelser
- Gul** - noe kontakt med sosiale nettverk både med og uten preg av rusmiddelbruk og/eller psykiske lidelser
- Rød** - lite eller ingen kontakt med sosiale nettverk av alle slag, er isolert eller har bare marginale sosiale relasjoner

Arbeid/aktivitet

ppt. 9

Sammenliknet med nasjonalt snitt har Bergen prosentvis færre kartlagte som scores på grønt, og flere som scores på gult og rødt. Sammenliknet med andre større kommuner scorer Bergen gjennomsnittlig på gult, men har færre på grønn score, og flere på rød score.

- Grønn** - i lønnet arbeid eller i aktivitet som oppleves som meningsfull
- Gul** - i noe men ikke tilfredsstillende lønnet arbeid eller meningsfull aktivitet
- Rød** - ingen form for lønnet arbeid eller meningsfull aktivitet

Av de kartlagte deltar:
 83 personer i kommunal arbeidstrening
 39 personer i KVP
 27 personer kommunalt kurs/undervisningstilbud

3. ANDRE FUNN FRA KARTLEGGINGEN

Rusprofil og forbruk

ppt.10

De kartlagte i Bergen skiller seg prosentvis lite ut fra nasjonalt snitt på de fleste rusmidler med unntak av: lavere bruk av alkohol og høyere bruk av opiater.

Nasjonalt og i andre større kommuner er alkohol det rusmiddelet som flest bruker. I Bergen fordeler bruken av rusmidler seg slik:

1.	Legemidler	(749 av 1711)
2.	Cannabis	(695 av 1711)
3.	Alkohol	(601 av 1711)
4.	Opiater	(485 av 1711)
5.	Sentralstimulerende	(428 av 1711)
6.	Annet, eks. GHB/GBL	(143 av 1711)

Av de som bruker opiater er Heroin det hyppigst brukte opiatet (246 av 485)
 Av de kartlagte er det 351 som injiserer.

Deltakere i legemiddellassistert rehabilitering (LAR)

Tallene fra kartleggingen indikerer at LAR som hjelpetiltak er utbredt i Bergen.

Kartleggingen viser at 21 av de 1711 (1.2 %) kartlagte har omfattende bruk av opiater **uten** å være i LAR.

Totalt 633 av 1711 (37 %) kartlagte er i LAR. Nasjonalt snitt og dekning i andre større kommuner med unntak av Sandnes er ca. 20 %. ppt.11

Sammenlignet med andre større kommuner scores færre av de kartlagte deltakerne i LAR i Bergen på grønn og flere på gul. Av de 633 kartlagte i LAR har 538 et bruk av rusmidler som vurderes som omfattende eller svært omfattende. Dette utgjør 85 % (andelsvis gul 60 % og rød 25 %). Det nasjonale snittet er 52 %. ppt.12

Samlet funksjonsvurdering for deltakere i LAR viser at kun 7 % scores grønn, det vil si at man vurderer at de har samlet sett god funksjon. Samtidig ser vi at totalt 65 % scores på rød eller blodrød, derav 15 % blodrød. Samlet sett vurderes altså 65 % av de kartlagte deltakerne i LAR å ha et svært dårlig eller kritisk dårlig funksjonsnivå. Sammenlignet med andre større kommuner har Bergen færre på grønn, gjennomsnittlig på gul, og flere på rød og blodrød. ppt.13

Vold og trusler

Kartleggingen viser at totalt 422 av de 1711 (24 %) kartlagte utsettes for, eller utsetter andre for, vold eller trusler.

- 166 er utsatt for vold eller trusler
- 112 utsetter andre for vold eller trusler
- 144 har kombinasjon av at de er utsatt for, og utsetter andre for, vold eller trusler

Prosentvis skiller ikke Bergen seg ut fra andre større kommuner som Tromsø og Trondheim. Sandnes og Drammen har prosentvis færre kartlagte som utsettes/utsetter andre for vold/trusler. Antallet kartlagte som utsettes for/utsetter andre for vold/trusler i Bergen utgjør likevel

Spesialisthelsetjenester

Bergen skiller seg prosentvis ikke særlig ut fra verken nasjonalt snitt eller andre større kommuner når det gjelder tilgang til spesialisthelsetjenester innen somatikk og psykisk helsevern. Unntaket er TSB, der et høyere antall personer mottar LAR.

Innen somatikk mottar 15 % av de kartlagte akutte tjenester eller polikliniske tjenester, og 10 % av de kartlagte mottar døgntjenester.

Innen psykisk helsevern mottar 20 % av de kartlagte polikliniske tjenester og 10 % av de kartlagte mottar døgntjenester.

Innen TSB mottar 18% polikliniske tjenester, 16% av de kartlagte mottar døgntjenester, og 33 % mottar LAR.

Førstelinjetjenester

Den tjenesten som ytes til flest av de kartlagte er lovpålagte primærtjenester fra NAV, 90 % av de kartlagte mottar dette. Deretter ytes helsetjenester til 56 % av de kartlagte.

Kategoriene under førstelinjetjenester er satt med utgangspunkt i tjenesteinnhold og formål. Det kan være ulikt hvilken instans i Bergen kommune som yter tjenesten.

- NAV-tjenester er alle former for primære, lovpålagte NAV-oppgaver.
- Helsetjenester er tjenester som ytes med formål om stabilisering, endring/behandling/rehabilitering eller skadereduksjon ved fysisk /psykisk lidelse eller bruk av rusmidler. Det kan også innebære andre former for bistand slik at bruker kan nyttiggjøre helsetjenester slik som lege, psykolog, tannlege osv. innen TSB, psykisk helse og somatikk.
- Omsorgstjenester er tjenester som ytes med henblikk på generell ivaretagelse av tjenestemottaker. Dette kan være dekking av basale behov som mat og drikke, akuttovernatting, sosialt samvær eller samtaler/støttesamtaler.
- Boligtjenester er ulike tjenester som ytes for å fremskaffe bolig, eller bistå til at bruker beholder nåværende bolig.

- Kommunal arbeidstrening er delt i to underkategorier; tilbud med krav om oppmøte og tilbud uten krav om oppmøte (lavterskel arbeidstilbud som Dagsverket). Formålet med kommunal arbeidstrening er arbeidsrettet aktivitet, læring eller innlæring/etablering av rutiner og døgnrytme.
- Kommunalt undervisningstilbud er en samlepost for ulike undervisningstilbud med læring som formål. Her inngår ulike kurs i regi av dagsenter, Bergen kommunes voksenopplæring, introduksjonsprogrammet for flyktninger og Medarbeider med Brukererfaring (MB-studie).

4. ARBEIDSGRUPPENS ANBEFALTE FOKUSOMRÅDER

Med bakgrunn i funn og resultater fra BrukerPlan-kartleggingen i Bergen 2014 anbefaler arbeidsgruppen følgende fokusområder:

- **Personer med samtidig ruslidelse og psykisk lidelse (ROP)**
- **Funksjonsnivå og tjenester til personer i Legemiddelassistert rehabilitering (LAR)**
- **Personer som utsettes og/eller utsetter andre for vold/trusler.**
- **Bolig og bosituasjon for personer i midlertidig botilbud**
- **Deltakelse i arbeid eller aktivitet**

Fokusområder *bolig og bosituasjon* representerer et område der Bergen kommune prosentvis scorer gjennomsnittlig og der fokus bør være å unngå forverring.

De andre fokusområdene representerer områder der arbeidsgruppen vurderer at Bergen kommune har særlige utfordringer.

Personer med samtidig ruslidelse og psykisk lidelse (ROP-lidelser)

I henhold til Nasjonal faglig retningslinje for personer med ROP- lidelse vises det til at denne pasientgruppen bruker rusmidler på en ødeleggende måte og lett faller utenfor behandlingstiltak. Mange har dårlig livskvalitet, problemer med å klare seg selvstendig i samfunnet eller har marginal økonomi og tilhører de fattigste.

BrukerPlan-kartleggingen i Bergen 2014 viser at 1400 av de 1711 kartlagte vurderes å ha ROP-lidelse. Dette tegner et bilde av en gruppe tjenestemottakere med komplekse utfordringer og stort behov for koordinerte tjenester.

Funksjonsnivå og tjenester til personer i Legemiddelassistert rehabilitering (LAR)

BrukerPlan-kartleggingen i Bergen 2014 viser at Bergen har en særlig høy dekning av deltakere i LAR. Kun 21 kartlagte med alvorlig eller omfattende bruk av opiater er *ikke* deltakere i LAR. Samtidig viser kartleggingen at deltakerne i LAR har store utfordringer på flere områder: Av de kartlagte i Bergen har 85 % omfattende eller svært omfattende bruk av andre rusmidler, noe som er langt høyere enn nasjonalt snitt. Dette viser et behov for å styrke rehabiliteringsdelen i LAR.

Personer som utsettes- og/eller utsetter andre for vold/trusler

Bykjernen i Bergen preges delvis av åpne russcener. Åpne russcener defineres ofte som et allment offentlig kjent sted med åpenlyst inntak av rusmidler, narkotikarelatert kriminalitet samt vold og brutalitet. Det er naturlig å se resultatene i BrukerPlan-kartleggingen i sammenheng med dette. BrukerPlan-kartleggingen viser at Bergen prosentvis ikke har flere kartlagte som utsettes- og/eller utsetter andre for vold/trusler.

Tallene viser uansett et høyt omfang av personer som utsettes- og/eller utsetter andre for vold/trusler, totalt 422 av de kartlagte. Dette i seg selv bør gi grunnlag for et særskilt fokus.

Bolig og bosituasjon for personer i midlertidig botilbud

Som bykommune har Bergen store utfordringer med et presset boligmarked. Tross dette scorer ikke Bergen prosentvis dårligere sammenliknet med nasjonalt snitt eller andre større kommuner. Sammenliknet med Stavanger og Sandnes som har tilsvarende presset boligmarked har Bergen færre kartlagte uten fast bolig og flere med eid eller leid tilfredsstillende bolig. Samtidig er det slik at de som er uten fast bolig har omfattende utfordringer på flere områder. Av de 245 uten fast bolig scores 116 blodrød på samlet funksjonsvurdering, noe som er et uttrykk for omfattende kritisk dårlig funksjonsnivå hos disse personene. Dette viser tydelig at kun bolig i seg selv ikke vil være tilstrekkelig uten at det samtidig ytes andre tjenester.

Deltakelse i arbeid eller aktivitet

BrukerPlan-kartleggingen 2014 viser at Bergen har en betydelig lavere andel kartlagte som i tilfredsstillende grad er i noen form for arbeid eller aktivitet. Kun 17 % av de kartlagte vurderes å ha tilfredsstillende arbeid/aktivitet. Dette er betydelig lavere enn nasjonal snitt.

Av 1711 kartlagte er 1421 vurdert ikke å ha tilfredsstillende arbeid/aktivitet.

Oppsummering

BrukerPlan-kartlegging i Bergen 2014 tegner et bilde av situasjonen i Bergen der man finner mange likhetstrekk med nasjonalt snitt og andre større kommuner. Samtidig tegnes det også et bilde av en situasjon som skiller seg ut på enkelte områder; Funnene fra kartleggingen indikerer et bybilde som preges av et høyt antall opiatbrukere, en høy andel LAR-deltakere med samtidig omfattende bruk av andre rusmidler og dårlig funksjonsnivå, samt et høyt antall kartlagte som utsettes- og/eller utsetter andre for vold/trusler. Til sammen gir dette et utfordrende bilde, særlig når dette er knyttet til åpne russcener og konsentrasjon av mange brukere i et relativt lite bysentrum.

Maria Wåde-Engelsen - saksbehandler

Dette dokumentet er godkjent elektronisk.

Saksutredning: